

Delavska Pravica

Glasiilo krščanskega delovnega ljudstva

Izbaja vsak četrtek pop.; v slučaju praznika dan poprej — Uredništvo: Ljubljana, Miklošičeva c. — Ne frankirana pisma se ne sprejemajo

Posamezna številka Din 1.—, ~ Cena: za 1 mesec Din 4.—, za četrt leta Din 10.—, za pol leta Din 20.—; za inozemstvo Din 7.— (mesečno) — Oglasi: po dogovoru

Oglasi, reklamacije in naročnina na upravo Delavska zbornica, Miklošičeva cesta 22, I. nad. — Telefon 2265. — Stev. čekovnega računa 14.900

Kongres mednarodne zveze kršč. rudarjev

Brüssel, 9. sept. 1936

V dneh 5., 6. in 7. septembra t. l. se je v Bruslju (Belgija) vršil V. kongres kršč. rudarske mednarodne strokovne organizacije. Kongresa so se udeležili zastopniki rudarskih strokovnih zvez iz Belgije, Francije, Holandije, Luxemburga, Poljske, Češke, Ogrske in Jugoslavije. Kongres je vodil tov. predsednik in delavski poslanec H. Meck iz Francije. Kot zastopnik Mednarodne zveze kršč. rudarjev je nastopal tov. Serrarens. Mednarodni urad dela je zastopal tov. Heinteler.

Uvodno poročilo o delu kršč. rudarske mednarodne strok. organizacije je podal tov. Buggenhout (Belgija). Iz njegovega poročila je bilo razvidno, da je mednarodna organizacija v času od zadnjega kongresa v l. 1931 utrpela velike izgube na članstvu. Tako je odpadla Nemčija s 57.000 in Posarje z 28.000 člani. Poleg tega vlada baš v rudarski industriji po vseh deželah velika brezposelnost. Nove zveze je organizacija dobila z rudarsko strokovno organizacijo v Luxemburgu in Jugoslavijo. Obe sta bili sprejeti v članstvo in sta na kongresu zastopani. Vse delo mednarodne organizacije je bilo od zadnjega kongresa osredotočeno na uveljavljanje 40 urnega delovnika v rudarski industriji in proučevanje razmer z ozirom na vedno večjo racionalizacijo in s tem rastočo brezposelnostjo rudarskega delavstva.

Nato so sledili govori posameznih poročevalcev. Tov. Pelzer (Holandska) je razvijal vprašanje plač in z njim v tesni zvezi življenjske prilike v posameznih državah. Tov. Kót (Poljska) je utemeljil nujnost in važnost izvedbe 6 urnega delovnika v rudarski industriji, kakor tudi plačanih dopustov. O socialnem zavarovanju — prispevkih, dajatvah in izvedbi je poročal tov. Meck (Francija). V CSR prispeva k vsaki osnovni renti (pokojnini), ki znaša 300 Kron, 500 Kron država (letno). Vse države so izvedle ozdravljenje rud. pokojninskega zavarovanja, razen Jugoslavije. O varnostnih napravah in varnosti v rudnikih je poročal tov. Huebel (CSR). Ugotovil je, da je vsled akordnih in premijskih sistemov vedno več nesreč. Tako je bilo javljenih v času od 1924—1934 nad 90.000 nezgod. Kako važne so kolektivne delovne pogodbe v sedanjem kapitalističnem gospodarskem sistemu, je poročal tov. Rock (Luxemburg). Posebno zanimivo je bilo poročilo tov. Estievenvarta (Belgija) o racionalizaciji in tehnični izpopolnitvi obratov z ozirom na produkcijo in plače rudarjev.

Poročila so bila delegatom predložena v francoskem, nemškem in holandskem jeziku. Vsled preobsežnega gradiva so poročila o položaju rudarskega delavstva v posameznih državah odpadla. Objavljena pa bodo v knjigi, v kateri bo ponatisnjen potek kongresa in vsa poročila.

Pred zaključkom kongresa je bilo izvoljeno novo načelstvo, in sicer v ožji odbor: tov. Meck (Francija), Buggenhout (Belgija), Kót (Poljska), Pelzer (Holandija). V širše načelstvo pa poleg ožjega še od vsake države po eden.

Kongresu je prisostvoval tudi tov. Paulweis, predsednik kršč. belgijskih strokovnih organizacij, in g. p. Rücken, ki deluje že nad 30 let v belgijskih kršč. strokovnih organizacijah.

V nedeljo 6. septembra je osrednja zveza kršč. belgijskih strok. organizacij priredila kongresnikom pozdravni večer. Ob tej priliki so belgijski strokovničarji s ponosom poudarjali, da se jim ni bati bodočnosti, kajti delo, ki ga vršijo žostiti

K mezdnemu gibanju tekstilnega delavstva

Dne 7. septembra je v Službenem listu k. banske uprave izšla uredba o stawkah, ki se glasi:

Brez ozira na sodno kazenska postopanja se kaznuje, in sicer uradoma: 1. Nagovarjanje in zapeljevanje nameščencev ali delavcev k dejanjem, ki so bodisi uradoma, bodisi na predlog kazniva po kazenskih zakonih. 2. Omejevanje osebne svobode v obratnih prostorih. 3. Omejevanje ali preprečenje prostega lastnikovega razpolaganja z obratnimi prostori, ki se tam nahajajo. 4. Nasilno odvracanje od dela, bodisi z grožnjami, bodisi z dejanji. 5. Donašanje alkoholnih pijač in predmetov, ki bi služili za udobje, zabavo ali razvedrilo osebam, ki se neopravičeno zadržujejo v obratnih prostorih. 6. Izražanje, ozir. izkazovanje odobravanja ali simpatij v kakršnikoli obliki osebam, ki imajo neopravičeno zasedene obratne prostore, odnosno vršijo druga nezakonita dejanja v zvezi s stawkó, kakor tudi nabiranje denarnih prispevkov ter nabiranje in darovanje živih ali oblike za nje. 7. Poštajanje ali zbiranje in gručah pred obrati, v katerih se stavka ali kjer se stavka pripravlja. — Gori navedena dejanja se kaznujejo v smislu čl. 69. zakona o notranji upravi z globo od 10 do 1000 Din, ob neplačilu denarne kazni v odrejenem roku pa z zaporom od enega do 20 dni.

Povod za gorenje uredbo je bil predvsem v tem, ker je stavkujoče tekstilno delavstvo zasedlo tovarniške objekte, delodajalci pa so zahtevali njih izpraznitve še pred pričetkom pogajanj. Takoj po objavi te uredbe pa je g. ban poslal predsedniku Zveze delodajalcev tekstilne stroke sledeče pismo:

Gospod predsednik! Stopili ste na čelo društva tekstilnih industrijev dravske banovine, ki se je pred kratkim ustanovilo z namenom, da varuje interese svojih članov in da v njih imenu sklepa kolektivne pogodbe z delavstvom. Z ozirom na pomembni obseg tekstilne industrije v dravski banovini in njen veliki narodno-gospodarski pomen smatram za potrebno, izraziti vam svoje pričakovanje, da bo to društvo delovalo v prid splošnosti in vsled tega tudi ne bo prezrlo potrebe, da se ustvari tekstilnemu delavstvu čim ugodnejši socialni položaj ter s tem postavi trden temelj za procvit te industrije.

V prvi vrsti bo društvo moralo paziti na to, da podjetniki vestno izpolnjujejo vse predpise, izdane v zaščito delavcev, kar bom zahteval z najstrožjo doslednostjo in uveljavil z vsemi zakoni sredstvi. Temelj nadaljnjega delovanja društva pa naj bo spoznanje, da je glavni pogoj mirnega razvoja in napredka industrije zaupanje med podjetnikom in delavstvom. Podjetniki naj ustvarijo pogoje za tako zaupanje s tem, da iskreno iščejo in najdejo pota, kako naj se socialni položaj delavstva čim izdatnejše zboljša.

Gospod predsednik! Vaše društvo stopa v življenje v trenutku, ko je tekstilno delavstvo v mezdnem gibanju radi zboljšanja delovnih pogojev. Že ob otvoritvi pogajanj med podjetniki in

(JOC) je samo nadaljevanje tega, kar so doslej zgradile kršč. belgijske strokovne organizacije.

Rudarska kršč. internacionala je ena izmed izredno delavnih členov v verigi mednarodnega kršč. delavskega gibanja. Tov. Serrarens je prav poudarjal, da nismo samo zgolj strokovne organizacije, marveč veliko mednarodno gibanje, ki se bori za uveljavljanje Kristusovih načel in s tem reda in miru na zemlji.

R. J.

delavci dne 28. avgusta t. l. sem omenil, da delavci ob stawkah, ki so se iz tega meznega gibanja razvile, ponekod kršijo zakon ter sem tako ravnanje obsodil. Z naredbo dne 5. t. m. pa sem postavil kazenske sankcije za taka dejanja ne glede na sodno kazensko postopanje. V toliko prej pričakujem, da se ne bo odlašalo s pogajanjem o sklenitvi kolektivne pogodbe, za katero stremi delavstvo. Čim prejšnja rešitev obstoječega spora je v interesu tako podjetnikov kakor tudi delavcev, v prvi vrsti pa v interesu samega javnega miru, reda in varnosti v državi. Pričakujem, da bo društvo pod vašim vodstvom pogajanja za sklenitev kolektivne pogodbe krepko pospešilo v najkrajšem času uspešno zaključilo in tako doprineslo dokaz, da pravilno pojmuje svojo nalogo.

Kaj je storilo delavstvo?

Na podlagi gorenje uredbe je g. ban izdal vsem sreskim načelstvom in predstojnikom policije nalog, da obveste stavkujoče delavstvo, da izprazni tovarne in stavke nadaljuje zunaj tovarne, ker del na ta način se izogne posledicam nezakonite zasedbe obratov in omogoči pristop k pogajanjem za čimprejšnjo sklenitev pogodbe.

Strokovne organizacije so banovo uredbo — zlasti kar tiče izpraznitve obratov — vzele na znanje ter so šle na delo, da uverijo delavstvo, da je edino na ta način mogoče čimprej priti do sklenitve pogodbe. Organizacijam, ki so združene v centralnem tarifnem odboru za tekstilno delavstvo, se je posrečilo, da so veliko večino stavkujočih overile o potrebi po izpraznitvi obratov, ki so obrate zapustili, postavili pa so zato močne straže, ki čuvajo obrate pred stawkokazi. Tako je delavstvo pokazalo discipliniranost, ki je predpogoj vsake uspešne akcije za izboljšanje delavskega položaja.

Zakaj še ni prišlo do pogajanj

Casopisi so prinesli sledeče sporočilo banske uprave, ki odgovarja na to vprašanje:

V ponedeljek, dne 14. septembra, bi se bila imela pričeti pogajanja o predlogu kolektivne pogodbe tekstilnih delavcev, ki ga je izdelalo društvo podjetnikov tekstilne stroke za dravsko banovino v Ljubljani. Pogajanj bi se bili imeli udeležiti za podjetnike člani omenjenega društva, za delavce pa delavski zaupniki ob posredovanju inspektorja dela. Pogajanja se niso mogla pričeti, ker delavstvo v tekstilnih tovarnah v Kranju in Škofji Loki še ni izpraznilo zasedenih objektov. Posredovanje g. bana, da se stavka povrne v zakonito obliko in da se v ta namen v znak spoštovanja tuje lastnine, predvsem izpraznitve neopravičeno zasedeni tovarniški objekti, je uspelo v vsej banovini, razen v tovarnah v Kranju in Škofji Loki. Povsod so zmagali trezni razum, pravna zavest in disciplina, samo v Kranju in Škofji Loki je delavstvo pod vodstvom maloštevilnih neodgovornih prevratnežev ostalo nedostopno za vse razloge in za vse prigovarjanje.

Če se tedaj pogajanja o kolektivni pogodbi niso mogla pričeti kakor je bilo zamišljeno, so temu krivi delavci v tekstilnih tovarnah v Kranju in Škofji Loki. Za vsak dan, ki na ta način gre v izgubo, so odgovorni oni. Oblastvo, ki je poklicano, da štiti splošne koristi in koristi skup-

Poročilo zastopnika JSZ za kongres mednarodne zveze kršč. rudarjev, ki se je vršil v dneh 5., 6. in 7. septembra t. l. v Bruslju

Položaj rudarjev in rudarstva v Sloveniji s posebnim ozrom na Slovenijo

Jugoslavija ima v pogledu rudarstva še veliko bodočnost. Južni predeli države so polni rudnih ležišč, tako črnega in rjavega premoga-lignita, bakrene rude, svinčene rude, bauksita, pirita ter kroma in tudi zlata.

Produkcija premoga je znašala:

1929 5,653.000 ton,	1930 5,272.000 ton,
1931 4,986.000 ton,	1932 4,475.000 ton,
1933 4,150.000 ton,	1934 4,294.000 ton,
1935 4,375.000 ton.	

Od leta 1934 je produkcija zopet narasla, vendar še ni dosegla produkcije leta 1929.

Produkcija ostalih rud je znašala:

1929 976.000 ton,	1930 1,208.000 ton,
1931 1,050.000 ton,	1932 940.000 ton,
1933 1,347.000 ton,	1934 1,655.000 ton,
1935 1,684.000 ton.	

Produkcija rud je v stalnem porastu. Največ se producira svinčene in bakrene rude. Za pregled navajam produkcijo posameznih rud za leto 1935 in 1934 v tisočih tonah:

	1935	1934
železna ruga	36.4	129.8
bakrena ruda	437.4	486.1
pirit	12.4	18.0
svinčena in cinkova ruda	504.5	552.2
krom	20.2	33.6
surovo železo	23.2	30.2
surov svinec	5.3	7.8
surov cink	2.4	3.5
surov baker	29.5	32.1

Večino bakrenih in svinčenih rudnikov eksploatira tuj kapital, največ angleški in francoski. Premogovniki, posebno na jugu države, so državna last.

Za razvoj rudarstva so tedaj dani vsi pogoji.

V rudarstvu je sedaj zaposlenih ca. 36.000 rudarjev. V južnih delih naše države je to vse šele v razvoju. Delavstvo je po veliki večini neorganizirano, zato so tudi razmere skrajno slabe. Jugo-

slavija je sestavljena iz treh pokrajin, od katerih se je vsaka zase kulturno in gospodarsko razvijala. Srbi so do leta 1918 imeli svojo državo. Hrvatje so živeli pod ogrskim gospostvom, mi Slovenci pa v Avstriji. Zaradi tega je posebno Slovenija, sicer najmanjša dežela, kulturno kot gospodarsko najbolj razvita in je tudi najbolj industrijalizirana.

Zaradi različnega kulturnega značaja posameznih dežel mi še ne moremo vplivno posegati v delavske razmere na jugu države, kjer se prav za prav nahajajo največja rudna bogastva. Tekom časa, upam, da nam bo tudi to mogoče, kajti vsako leto se izseli veliko število naših ljudi v te kraje. Ti bodo sčasoma organizirali in prinašali smisel za disciplino in organizacijo.

Za sedaj se naše delo razleza le na teritorij Slovenije. Ta ima 1,200.000 prebivalcev, napram 14,000.000 v vsej državi.

V rudarstvu se v glavnem pridobiva rjavi premog, lignit in svinčena ruda.

V letu 1927. je bilo na našem področju zaposlenih 16.721 rudarjev in je to število padlo na 9826 v letu 1935., tedaj za 6895 rudarjev. Zaradi tega so tudi zaslužki padli od 160 na 63 milij. Din. Vzrokov je več: gospodarska kriza, racionalizacija, večja in cenejša produkcija rudnikov na jugu države itd. Reducirani rudarji so šli deloma v Francijo, Belgijo, Nizozemsko, Nemčijo, pa tudi, kakor sem že omenil, na jug; toda le bolj malo, kajti razmere za naše ljudi niso ugodne. Bolj jih vleče na sever v Francijo, Holandsko, Belgijo itd., kjer so razmere bolj urejene in zaslužek veliko boljši.

Zaradi stalnih redukcij tudi pri nas niso bile razmere ugodne. V letu 1924 je bil večji štrajk, katerega pa so podjetniki zlomili. Od tedaj rudarji niso mogli, kljub raznim naporom, več zboljšati razmer.

Zaslužki naših rudarjev so zelo slabi. V gospodski dnini zasluži rudar največ 37, v akordu pa največ 65 Din na 8 ur.

Produkcija na posameznega rudarja znaša (8 urnik):

	rjavi premog	lignit
1925	448 kg	887 kg
1934	461 kg	835 kg
1935	782 kg	1008 kg

Rudarji so v premogovnikih zaposleni največ 12 do 15 dni v mesecu. V svinčenih rudnikih pa normalno 24 dni v mesecu. Tudi plače so v svinčenih rudnikih boljše nego v premogovnikih. Tako znaša osnovna plača 55, najnižja pa 33 in 20 Din.

Te dni smo zaključili večje mezdno gibanje in podpisali novo kolektivno pogodbo, s katero so se neznatno zboljšale razmere. — Je več moralnega kot finančnega uspeha, kajti vsa leta od 1923 dalje so rudarji vedno zgubljeni tako plačo kot razne druge ugodnosti. Sedaj je to ustavljeno in upamo, da bo to prvi korak k zboljšanju razmer.

Pokojninsko zavarovanje je zaradi redukcij tudi težko prizadeto. Lani je znašal deficit nad 2½ milij. Din. Izšli sta že dve noveli, vendar se je stanje le poslabšalo, nikakor pa zboljšalo. Za leto je predviden primanjkljaj za 5½ milij. Din.

Nezgod je v rudnikih vedno več. Največ seveda na jugu države, kjer niso varnostne naprave dovolj urejene. Po statistiki od leta 1922—1924 je bilo smrtnih nesreč: 1925 4, 1926 16, 1927 17, 1928 18, 1929 12, 1930 5, 1931 13, 1932 12, 1933 12, 1934 133, 1935 35.

V letu 1934-35 so bile večje nesreče, kjer so rudarje udušili netljiivi plini.

Spričo takih razmer je jasno, da strokovne organizacije niso mogle uspevati. Do leta 1923 so imeli socialisti večino, po polomu štrajka je padlo vse. Šele lani se je začelo gibati in so zaradi izčrpanosti povzročili rudarji dve gladovni stavki. Letos pa se je položaj znatno zboljšal; zboljšanje so dosegli rudarji brez stavke.

Organiziranih rudarjev je komaj 20%. Od teh jih ima JSZ samo 530. Razmere pa se zboljšujejo in bomo doma, kakor na jugu države, še organizirali.

Upamo, da nam bo kmalu mogoče nastaviti posebnega rudarskega strokovnega tajnika. Za sedaj vodi rudarsko stroko poseben strokovni odbor, ki se od časa do časa sestaja na seje in obravnava vsa vprašanja, ki spadajo v to stroko.

Polje za delo in organiziranje je zelo veliko. Upamo, da bomo v teku prihodnjih let tudi rudarsko stroko organizirali tako kot smo doslej železno in tekstilno.

S tem, ko bodo naši rudarji dobili zvezo tudi z ostalimi organiziranimi rudarji v drugih državah in mednarodno strokovno zvezo krščanskih rudarjev, bo tudi organizacija zadobila drugo obiljeje in razvoj.

Rozman Joško.

Uredba o „Sodiščih dobrih ljudi“

Od ministrstva za trgovino in industrijo je izdana uredba o izvoljenih odborih — sodiščih dobrih ljudi. Ta uredba ima namen naglo — po-
spešeno reševati spore delodajalskih in delojemalskih interesov. Tudi pristojnost delovanja tega sodišča dobrih ljudi je izključna. Vse zadeve, ki se tičejo službenega odnosa med službodajalci in službojemalci spadajo pod to sodišče, ako ne zadeva takozvanih »važnejših služb« in pa če ne presega vrednost spornega predmeta zneska 12.000 Din. Dokler pa taka sodišča na kraju bivanja obeh spornih strank ne obstojajo, tedaj obravnavajo take spore še vedno pristojna redna sodišča.

Čim bo točna vsebina te uredbe znana, jo bomo v celoti priobčili, ker bo silno važna zlasti za nas nameščence v vseh spornih slučajih, ki so se sedaj obravnavali po cele mesece in mnogokrat se je spor zavlačeval po celo leto, zaradi česar je imel le nameščenec občutno škodo v vsakem oziru. Naša organizacija bo brez dvoma v tem sodišču sodelovala kot član odbora.

nosti, ne more prekrižanih rok gledati, kakor večina razsodnega delavstva trpi škodo vsled nerazsodnosti manjšine. Ukrenjeno je, da se razsodnemu delavstvu izpolnijo obljube, ki so jim bile dane.

Položaj v Kranju

Centralni tarifni odbor je sklical za nedeljo, dne 13. septembra, skupen shod vsega delavstva v Kranju. Delavstvo se temu vabilu ni odzvalo. Člani tekstilnega tarifnega odbora so nato šli v tovarne, kjer so stavkujočim obrazložili nastali položaj in jih pozvali, da tudi kranjsko delavstvo sledi delavstvu v Mariboru in Trzinu in drugim, ki so zapustili obratne prostore in pustili na mestih le potrebno stražo. Toda delavstvo ni sledilo pozivu zastopnikov posameznih strokovnih organizacij in centralnega tarifnega odbora za tekstilno delavstvo ter je ostalo še nadalje v tovarnah.

Ukrepi organizacij

Spričo takega zadržanja delavstva so bile strokovne organizacije prisiljene izdati sledeči komunikacije:

Uprava podružnic Splošne delavske strokovne zveze v Kranju, Jugoslov. strokovne zveze v Kranju ter Narodne strokovne zveze v Kranju in Stražišču so po zaslišanju predstavnikov Centralnega tarifnega odbora za tekstilno delavstvo ugovile naslednje:

1. da stavkujoče delavstvo v Kranju ni sledilo pozivu centralnega vodstva, da naj bi zapustilo tovarne in s stavko nadaljevalo izven tovarne tako, da se stavkovna taktika prilagodi novo nastali situaciji; 2. da žal večina stavkujočih sledi ne-

odgovornim in nerazsodnim elementom, ne pa svojemu vodstvu. Radi tega so podpisane organizacije na skupni seji sklenile soglasno:

1. da v soglasju s Centralnim tarifnim odborom odpokličejo svoje člane iz krajevnega, okrožnega in centralnega tarifnega odbora ter jih s tem razrešijo njihovih funkcij v istih; 2. da obsojajo podtalno delo neodgovornih elementov, s katerimi podpisane organizacije nimajo ničesar skupnega in odklanjajo za nadaljnji potek akcije in posledice vsako odgovornost.

Z ozirom na to pozivamo vse člane tekstilne stroke podpisanih organizacij, da sledijo v borbi za kolektivno pogodbo tekstilnega delavstva le navodilom Centralnega tarifnega odbora in da nadaljujejo s stavko do podpisa kolektivne pogodbe izven tovarnen.

Za Kranj se bo osnoval nov krajevni tarifni odbor, ki bo v sporazumu s Centralnim tarifnim odborom vodil nadalje akcijo.

V Kranju, dne 14. septembra 1936.

Za Splošno delavsko strokovno zvezo Jugoslavije, podružnica Kranj: Kerč Franc, s. r., predsednik. Bajd Karel, s. r., tajnik.

Za Strokovno skupino delavcev in nameščencev Jugoslovanske strokovne zveze v Kranju: Tomažič Jožef, s. r., predsednik. Pestotnik, s. r., tajnik.

Za podružnico Narodne strokovne zveze v Kranju: Mlinar Albin, s. r., predsednik. Eržen Franc, s. r., tajnik.

Za podružnico Narodne strokovne zveze v Stražišču pri Kranju: Kovič Tomaž, s. r., predsednik. Oman Valentin, s. r., tajnik.

Dr. Andrej Gosar:

Nazaj h Kreku, njegovemu duhu in delu

(Govor na del. taboru pri Sv. Joštu, dne 6. septembra 1936)

Dr. J. E. Kreh in njegova
veličina

Prijatelji! Zbrali ste se, da počastite spomin na dr. J. E. Kreka, očeta vaše strokovne organizacije. Zveza med dr. Krekom in slovenskim katoliškim delavskim gibanjem je tako ozka in tesna, da je komaj kdo bolj upravičen in dolžan slaviti njegov spomin, kot so upravičeni in dolžni to storiti delavci in delavke, organizirani v okrilju Jugosl. strokovne zveze.

Vendar bi bilo enostransko in preozko, če bi hoteli danes gledati v dr. Kreku samo delavskega organizatorja in voditelja. Krek je bil več, mnogo več: bil je ustanovitelj in utemeljitelj tako rekoč vsega kulturnega, gospodarskega in političnega gibanja med slovenskim katoliškim ljudstvom v teku zadnjih desetletij. Ravno v tem je njegova veličina, da se pri svojem javnem delovanju ni omejil na posamezen stan in obrambo njegovih interesov, temveč je s pravim občestvenim pojmovanjem slovenske katoliške skupnosti in njenih narodnih ter socialnih dolžnosti strnil vse njene pozitivne sile v močno ljudsko gibanje, ki je za njega pokazalo silno stvariteljno silo in rast.

Naš čas in njegove posebnosti

To potezo v Krekovem značaju in delovanju moramo prav posebno poudariti. Zakaj, redkokdaj prej je bilo tako potrebno in važno, da bi se vsi stanoviti slovenskega delovnega ljudstva zares enotno postavili v bran za svoje skupne kulturne, gospodarske in politične pravice in cilje, kot je to nujno potrebno danes. Nikdar prej namreč ni usoda in dobrobit slovenskega delovnega ljudstva, zlasti pa delavstva v taki meri kot danes zavisela od družbe in družabnih razmer, hočem reči od tega, kako je vse javno življenje v okviru države kot celote in posebej v naši domači deželi organizirano in urejeno.

Deloma je tega kriv že moderni način gospodarskega življenja in razvoja sam na sebi. Dokler so ljudje živeli vsaj v glavnem od tega, kar so si sami doma pridelali in izdelali, toliko časa se jih javne zadeve niso kaj več tikale. Država in njene oblasti so imele v tej dobi le vlogo nekakega nočnega čuvaja. Njihova glavna naloga je bila skrbeti, da bi državljanji lahko v miru in varno opravljali vsak svoje delo. Kakih drugih, zlasti gospodarskih in socialno političnih nalog in vprašanj pa v tej dobi vobče niso poznali, kaj še, da bi se kdo zanje posebej zanimal.

Danes pa je vse to popolnoma drugače. Danes zavisi za velik del, da, za veliko večino ljudi največ od tega, kakšen red vlada v družbi, zlasti kako je v državi in po poedinah deželah organizirano gospodarsko življenje in kako so urejeni razni socialni odnosi, v prvi vrsti mezdno in službeno razmerje. To ni tako morda le s pogledom na moderno, tako množično industrijsko delavstvo in zasebne nameščence. Isto velja tudi za podjetnike, obrtnike, trgovce in v nemali meri tudi za kmečko prebivalstvo. Vsi ti se čutijo danes vsestransko navezane na celoto in odvisne od nje, oziroma od njenih razmer. Skratka, nihče iz vrst delovnega ljudstva ne more danes živeti sam zase povsem svojega samostojnega in neodvisnega življenja.

Potreba smotrne pa odločne gospodarske in soc. politike

Zato pa se danes povsod kaže silna potreba zares smotrne, krepke in odločne gospodarske in socialne politike, ki bi vse gospodarsko življenje

in njegove socialne odnose vodila in uravnavala, tako da bi bilo vsem koristnim in potrebnim stanovom omogočeno zares človeka vredno in njihovi družabni vlogi primerno življenje. Dejansko tudi vidimo, kako so po vojski v različnih državah, zlasti v Rusiji, Italiji, Nemčiji, Severni Ameriki, pa tudi drugod pričeli posvečati glavne sile vprašanju smotrne organizacije gospodarskega življenja in sodobnim potrebam in razmeram ustrezajoče ureditve njegovih socialnih odnosov. Doba starega liberalnega gospodarskega in družabnega reda je minula; na mesto tega stopa vedno bolj v ospredje ter se uveljavlja misel smotrne narodno gospodarske in socialne politike.

V naši državi je potreba take smotrne in odločne organizacije gospodarstva in njegovih socialnih odnosov še prav posebno velika. Ne smemo namreč prezreti, da je naša država še zelo mlada in sestavljena iz pokrajin, ki so še nedavno tega živele samosvoje gospodarsko življenje, ali pa so bile vključene v druga, tuja narodna gospodarstva. Nujna posledica tega je, da pri nas še ne moremo govoriti o pravi zaokroženi narodni gospodarski enoti. Različne pokrajine pri nas se še ne dopolnjujejo med seboj, kakor bi se v pravem narodnem gospodarstvu morale dopolnjevati, temveč si po svojem gospodarskem stanju in interesih le prevečkrat nasprotujejo ter se med seboj ovirajo. Če torej hočemo, da se bo vse gospodarstvo v okviru naše države zares organično razvijalo in zaokroževalo v pravo narodno gospodarsko enoto, ki bo v kar najpopolnejši meri ustrezala našim domačim gospodarskim, kulturnim in političnim potrebam, potem moramo smotrno in odločno poseči v njegov tok in razvoj ter ga vedno znova naravnjavati v pravo smer.

Pa tudi ne glede na vse to bi bilo nesmiselno, če bi hoteli vztrajati pri stari, liberalni gospodarski politiki. V času, ko se ves svet okrog nas sistematično po določenem načrtu gospodarsko organizira in osamosvaja, bi bila usodna napaka, če bi pustili stvari, da se po svoje razvijajo, kakor se pač same po sebi morejo razvijati. V teh okoliščinah ni druge poti, kakor da se brez pridržka odločimo za dobro preudarjeno, pa odločno gospodarsko in socialno politiko.

Nas Slovence pa zadeva vprašanje smotrne in odločne gospodarske in socialne politike v državi še prav posebno živo in občutno. Vzrokov za to je več.

Prvič je že naša izrazito obmejna lega s pogledom na državno celoto in njene narodno-gospodarske interese za nas v marsičem neugodna. Poleg tega sta dosedajni razvoj slovenskega gospodarstva in z njim združena civilizacija povzročila, da je pri nas življenje razmeroma drago, vsled česar naša podjetja mnogokrat ne morejo uspešno tekmovali z onimi v južnih krajih. Vsemu temu se pridružuje zlasti še neznaten politični vpliv, ki ga imamo Slovenci na vodstvo državne politike. Radi tega se namreč le prerado dogaja, da odločilni činitelji naše slovenske gospodarske in socialne interese popolnoma prezrejo ali pa jih celo kar odkrito teptajo in jim nasprotujejo. Zgledov za vse to smo doživeli v toku let in tudi v najnovejši dobi toliko, da mi jih pač ni treba še posebej naštevati.

Vrh vsega tega pa ne smemo prezreti in pozabiti, da se glavne težave dobne, tudi naše domače interese v polni meri uvažujoče gospodarske in socialne politike v Jugoslaviji vobče ne dajo popolnoma odstraniti. Nasprotno, vse te težave, vsa ta vprašanja bodo ostala v bistvu enako zamotana in težka, pa naj se naša država na znotraj tako ali drugače uredi.

Gotovo bi se s primerno preureditvijo našega državnega ustroja in njegove upravne organizacije

tudi v gospodarskem in socialnem pogledu marsikaj olajšalo in izboljšalo. Vendar ne smemo prezreti, da bodo glavne, najvažnejše niti vse naše narodno gospodarske in socialne politike ostale v vsakem primeru nujno v rokah države in njenega vodstva (carinska politika n. pr. bo nujno v vsakem primeru enotna).

Tisti, ki polagajo vso važnost na politična vprašanja v naši državi, misleč da se bo z njihovo rešitvijo tudi vse drugo tako rekoč samo po sebi zadovoljivo uredilo, se torej udajajo praznilni upom. Zato smemo reči, da je vprav usodna napaka, če trošimo tako rekoč vse svoje sile za politični boj, v gospodarskih in socialnih zadevah pa smo mrtvi in brezbrizni. Zakaj ravno tu, pri teh vprašanih gre za naš najbednejši vsakdanji kruh, ki ga danes velika večina v našem slovenskem narodu komaj še zmore, zelo, zelo mnogi pa ga v resnici že dolgo nimajo več.

Prosim, naj me nihče krivo ne razume, kakor da politično recimo posebej še strankarsko politično delo podcenjujem in omalovažujem. Ne, poudariti sem hotel le to, da je danes težišče političnega življenja in delovanja prešlo na gospodarska in socialna vprašanja, in le tisti, ki je tem vprašanjem kos ter jih ume uspešno in dobro reševati, je zares sodoben politik, kakršnega tirja naš čas in ga tirjajo sedanje razmere.

To nam potrjujejo tudi množični značilni zgledi iz drugih držav, počenši z boljševisko Rusijo pa preko fašistične Italije in narodnosocialistične Nemčije do Rooseveltove Severne Amerike. Povsod vidimo, da stoje v ospredju vsega političnega življenja in delovanja gospodarski in socialni problemi naše dobe. Isto velja, oziroma bi moralo veljati tudi za nas — kljub vsej aktualnosti in važnosti osnovnih političnih vprašanj v naši državi. Zakaj, dokler stojimo na stališču ene države, pa naj si bo, če hočete, kar federalistično urejena, toliko časa ostajajo vsa važnejša vprašanja naše gospodarske in socialne politike v jedru enaka, enako važna in neodložljiva.

Misel skupnega nastopa Slovencev

Če tako gledamo na probleme našega časa — in samo tako gledanje je pravilno — potem bomo razumeli tisti ljudski glas, ki se v naši deželi ponavlja že dolgo časa, češ naj bi Slovenci vsaj v temeljnih slovenskih in zlasti še v glavnih gospodarskih in socialnih zadevah enotno branili svoje upravičene interese, se enotno borili za svoje življenjske pravice. Priznati bomo morali, da je ta ljudski glas naraven izraz sile, ki jo naš narod trpi, ter je prav radi tega, kljub vsej čustvenosti, ki je z njo pomešan, modrejši od vseh tistih poklicnih politikov, ki ga v svoji zgolj strankarsko politični usmerjenosti prezirajo, ali pa se mu celo namenoma upirajo ter v kali zatro vsak poskus, ki naj bi privedel do njegovega uresničenja.

Ne bom govoril o tem, koliko so danes pri nas razmere za tak enoten nastop že zrele in pripravljene. Tudi se nočem spuščati v vprašanje, kako, po kateri poti bi utegnili najprej priti do uresničenja te naše življenjske nujnosti. Samo to naj ugotovim, da je za ta namen potrebno zlasti dvoje:

Predvsem se moramo otresti tistega, za naše čase tako usodno napačnega mišljenja, kakor da za dobro in uspešno javno, zlasti pa politično delovanje ni treba nič drugega kot nekaj organizatorične in govorniške spretnosti, pa zadostno mero brezobzirnosti, s katero spraviš s pola vse, ki te v tvojih ciljih in namerah kakorkoli ovirajo. Tak politični obrtniki so pač lahko uspevali in do neke mere vsaj približno dobro izpolnili svojo nalogo

v minulih demokratičnih časih, ko se je vse javno življenje sukalo temeljnih političnih vprašanj, n. pr. osebne svobode, svobode vere in vesti, tiska, združevanja in zborovanja itd. Danes, ko gre v prvi vrsti le za težka in silno zamotana gospodarska in socialna vprašanja, pa pomenijo taki, v teh stvareh popolnoma nevesči, za to pa toliko bolj zgovorni in demagoški politiki nesrečo, pravo resnično narodno nesrečo. Zakaj, ne samo, da sami ne znajo nobenega izmed najbolj perečih gospodarskih in socialnih vprašanj zares pravilno zgrabit in ga uspešno rešiti; največkrat prepredijo in pokvarijo še tisto, kar drugi v teh stvareh dobrega in zares uspešnega zasnujejo, ker se pač skoraj redno ne zлага z njihovimi strankarsko političnimi vidiki in cilji.

Kratko smemo reči: Strankarsko politična obrt, kakršne smo tudi pri nas vajeni, pa resno strokovno gospodarsko in socialno politično delo, ki ga zahteva naš čas, se ne dasta združiti. Rešitev je edinole v primernih delitvi dela, ali če hočete, v primernih delitvi funkcij, tako da bo lahko prišel vsak po svojih sposobnostih tudi v javnem življenju do vpliva in veljave, ne da bi se moral ves vtropiti v navadni agitaciji in vsakdarji politični borbi.

Krekov zaled in obnova Krekovega duha

Seveda — in to je tisto drugo, česar danes pri nas tako silno pogrešamo — je za to potreben tisti široki, lahko bi rekli univerzalni duh, s katerim je pokojni Krek združeval okrog sebe vse, kar je našel delavoljnih in zmornih, pa poštenih sil, brez strahu, da bi zaradi tega trpela njegova slava, ali celo da bi ga utegnil kdo kjerkoli presteri ter ga tako hote ali nehoti potisniti v ozadje. Zato je v Krekovi dobi vzkliklo povsod novo življenje; nešteti delavci na prosvetnem, gospodarskem in političnem področju so vstajali tako rekoč iz tal in šli vsak po svoje na delo, kakor da je vsak, tudi najmanjši med njimi določen za nekaj velikega, kakor da nosi vsak izmed njih v sebi odgovornost za bodočnost slovenskega naroda. Kaj čuda, če so ob taki vnemi in toliki množici najraznovrstnejših javnih delavcev rasla kakor gobe po dežju nešteta izobraževalna društva, hranilnice, konsumi in različne druge zadruge in je tudi naša politična organizacija rasla in evetela tako rekoč sama iz sebe, iz svoje notranje, idejne sile.

Kako žalostna slika se nam odpre, če se danes, pičlih dvajset let po Krekovi smrti ozremo okrog sebe in si predočimo, kaj smo v tem času napravili iz silne Krekove dedščine. Ne bom vam podrobneje našteval; kar sami se malo ogledite okrog sebe in presodite mrtvilo, ki vlada v naši ljudski prosveti, polomijo v naših gospodarskih organizacijah in končno, kako naj rečem, mizerijo v naši politiki.

Res, priznati je treba, da so marsikaj tega zakrivila izredne povojne razmere; tudi si ne smemo prikrivati, da je bilo marsikaj, kar je zraslo pod vplivom velikega Krekovega idealizma in ognja, samo na sebi nezrelo in za življenje nesposobno. Vse to moramo upoštevati, če nečemo delati nikomur krivice. Vendar lahko upravičeno rečem, da bi danes ne bilo niti približno tako slabo, kot je, če bi znali v svojih vrstah ohraniti tisti sveži Krekov duh, ki je neprestano bodril, vabil in vzpodbujal k delu.

Žal, da je v našem krogu prevladal namesto duha predvsem smisel za vnanjo organizacijo, disciplino in slepo pokorščino. Namesto da bi v svojih vrstah zbirali najboljše in najsposobnejše, za dobro stvar najbolj vnete sile, smo le preradi obsojali, odbijali in zatirali vsakogar, ki si je drznil v kaki stvari izraziti svoje nazore ter le rahlo pokazati na usodne napake, ki so se godile. Kaj čuda, če smo prišli tako daleč, da nam na vseh področjih tako občutno primanjkuje zares sposobnih, zlasti pa samostojnega in odgovornega javnega dela zmornih ljudi. Pa še tiste, ki jih imamo, le preradi potiskamo v stran, ker jim navadno manjka tiste lokave uslužnosti, ki se zdi, da je postala najboljša legitimacija za priznanje pravovernosti v našem krogu.

Prijatelji, ne pripovedujem vam tega radi kritike, ali celo, da bi hotel s tem izreči svojo obsodbo nad komurkoli. Ne, za to danes niti ni prava prilika, niti se mi ne zdi, da bi bilo kaj takega bogve kako potrebno. Trdno sem namreč prepričan, da se bo tudi brez tega ob svojem času vse pokazalo v pravi luči; vse kar je zgolj namišljenega in neresničnega, bo izgubilo svojo

veljavo, pa naj se danes umetno še tako povišuje in precenjuje. Pred zgodovino bodo ostala samo dela, prava resnična dela, vsako po svoji notranji vrednosti.

Za nas je važno ter potrebno predvsem le to, da si skušamo stvari brez olepšavanja predočiti tako, kakršne v resnici so. Potem bomo namreč lahko razumeli tudi to, zakaj danes tista prava slovenska katoliška skupnost, ki je bila za Kreka tako živa in močna, vedno bolj peša in slabi.

Če pa med nami, ki smo zrasli iz Krekove dedščine, ni nič več prave življenske sile in skupnosti, odkod naj dobimo silo in moč, iz katere bi zrasla in stopila na plan prava resnična skupnost vsega slovenskega delovnega ljudstva, ki nam je kot smo videli, danes tako silno potrebna. Zato moramo, če hočemo vsaj za silo dobro izpolniti svojo dolžnost nasproti slovenskemu narodu in njegovim delovnim slojem, znova oživiti v sebi Krekovega duha ter se povrniti k njegovim metodam širokogrudnega pridobivanja in združevanja vseh pozitivnih tvornih sil najprej v okviru naše katoliške skupnosti, potem pa tudi v vsem narodu.

Naloge JSZ

Prav v tem pogledu pa čakajo krščansko delavstvo, organizirano v okviru JSZ, silno važne in težke naloge. Prazno bi namreč bilo pričakovati, da bi se razmere v teh stvareh obrnile na bolje kar same po sebi, brez večjega napora in pritiska. To so nam dosedanje izkušnje že ponovno pokazale in dokazale. Naj spomnim le, koliko zdravih, zares sodobnih, realnim potrebam in zahtevam časa ustrezajočih misli in idej, ki jih je življenje v toku časa vse potrdilo, smo iz kroga JSZ, ali če hočete iz delavskega krila takoj prva leta po vojni sprožili in uveljavljali, pa smo skoraj redno naleteli na nerazumevanje in najskrajnejši odpor. V sedanjih dobi, ko samo še govorimo o demokraciji, v isti sapi pa proglašamo načelo voditeljstva, ki dopušča samo še strankarske podložnike, je v tem pogledu nujno le še slabše. V takih razmerah je dobrodošel le tisti, ki vse vprek hvali in se laska, proklet pa je, kdor prihaja z resnico, ki morda sicer v oči kolje, pa ni zaradi tega nič manj resnična in življenjska.

Zato ne preostaja krščanskemu delavstvu nič drugega, kakor da tesno strne svoje vrste v idejno močno in organizatorično trdno falango, ki bo zanesla v naš katoliški krog novega svežega duha in bo dovolj močna, da bo pripomogla svojim nazorom in idejam do praktične veljave.

Ta naloga našega krščanskega delavstva in njegove organizacije je danes tem večja, ker gre za odločitev, kdo bo vtisnil bodočemu družabnemu razvoju svoj pečat, kdo bo določil njegovo smer.

Danes vidimo, kako se bje po vsej Evropi ljut boj za premoč med dvema ekstremnima gibanjima: komunizmom oziroma boljševidom na eni in fašizmom na drugi strani. Zmernejša marksistična socialna demokracija je potisnjena ob stran in obsojena v neodločujočo, podrejeno vlogo. Pa tudi katoliki se v tej tekmi ne znajo prav uveljaviti — čeprav je očitno, da bi pomemila zmaga kateregakoli ekstremnih gibanj, komunizma ali fašizma za krščanstvo silen udarec.

Preveč smo hoječi in neodločni, da bi znali najbolj pereča in boleča vprašanja naše dobe zares življenjsko zgrabit in odločno pokazati, kje in kako jih treba reševati. Namesto tega se le preradi oprijemljemo nazadnjaških nazorov in idej, ki so preveč posnete po fašizmu, da bi mogli z njimi pridobiti zase najbolj trpeče delovne množice. In vendar nam krščanski socialni nazor, prav tak kot ga je očrtal papež Pij XI. v svoji okrožnici *Quadragesimo anno*, pušča več kot dovolj svobode, da v vseh najbolj aktualnih socialnih vprašanjih naše dobe zares radikalno posežemo v sedanje nezdrave razmere in z odločnimi reformami napravimo prepotrebni red.

V tem pogledu se nam ni treba niti najmanj bati komunistične konkurence. Le to je potrebno, da bi se sami zares iskreno in odločno zavzeli za vse tiste družabne reforme, ki jih naš čas nujno tirja, in ki se bodo morale izvršiti, pa naj storimo to mi, ali pa kdo drugi. V tem pogledu čakajo našo delavsko organizacijo velike in odgovornosti polne dolžnosti, da bo naš katoliški krog zdrnila iz sedanje zaspanosti in neodločnosti ter ga pripravila do tega, da bo zastavil svoje najboljše sile za reševanje sodobnega socialnega vprašanja.

Ali si že naročnik
Krekove knjižnice?

Delavci in kmetje

Pri tem, ko tako povdarjam vlogo in nalogo delavstva ter delavske organizacije v boju za preureditev sodobne družbe, seveda nikakor ne mislim omalovaževati dela in pomoči drugih delovnih stanov, zlasti kmečkega. Še manj pa bi hotel s tem delavstvo in njegovo organizacijo postaviti v nekako nasprotje s kmeti. Saj je med našimi kmeti, ali recimo kar med našim kmečkim prebivalstvom pa industrijskim delavstvom tako malo nasprotij, da jih njihovi skupni interesi in skupne gospodarske, socialne in posebej še politične težave daleč, daleč odtehtajo. Zato bi bilo silno zgrešeno, da usodno, ako bi hotel kdo umetno vzbujati in gojiti kakršnokoli nesoglasje med tema dvema stanovoma, namesto da bi jih skušal strniti v skupni fronti za izboljšanje njihovega gospodarskega in družabnega položaja.

Če torej govorimo o posebnih nalogah in dolžnostih delavstva v boju za obrambo življenskih interesov vseh delovnih stanov v našem narodu, naglašamo to le zaradi tega, ker je delavstvo, zlasti industrijsko delavstvo, po vsem svojem gospodarskem in socialnem položaju, ali recimo kar po sili razmer v tem boju nujno potisnjeno v prve vrste. Noben drug delovni stan ni namreč v taki meri odvisen od družbe in družabnih razmer kot ravno delavstvo. Zato pa je tudi le naravno, če se ravno delavstvo postavi na čelo borbe za nov družabni red.

Politična neodvisnost strok. organizacije

Pri tem pa ne smemo prezreti, da bo naša strokovna organizacija le tedaj resnično kos tej svoji nalogi, če bo skrbno čuvala svojo svobodo in neodvisnost, od katerekoli politične organizacije in struje.

Potrebo politične svobode in neodvisnosti so strokovne organizacije katoliškega delavstva po vsem svetu od nekdanj naglašale in jo skrbno varovale. To so bile dolžne storiti že zaradi tega, ker bi drugače ne mogle dobro spolniti niti prve in glavne svoje naloge: to se pravi, da ne bi mogle svobodno in kadar treba tudi odločno zastopati in braniti delavskih pravic in koristi nasproti delodajalcem. Kakor si kapitalistični podjetniki vseh vrst in strank v gospodarskih stvareh vedno skrbno zavarujejo popolno svobodo — navadno jim je tudi nihče niti ne poskuša kratiti — tako morajo tudi delavske strokovne organizacije ostati v tem pogledu povsem svobodne in neodvisne.

Pri nas tega nekateri žal ne morejo prav razumeti. Mislijo namreč, da je glavni smisel in namen delavske strokovne organizacije v tem, da je pomožen organ stranke.

Gotovo je napačno, če kdo misli, da se svoboda in neodvisnost delavske strokovne organizacije kaže predvsem v tem, ako dela sorodni stranki brez potrebe težave in jo v njenem delu brez zadostnega razloga ovira. Ali prav tako in še bolj zgrešeno je, če se politična organizacija postavlja nad strokovno, ter si jo hoče podjarmiti, namesto, da bi pri svojem delu na področju gospodarske in zlasti še socialne politike iskala pri nji pobude in opore.

V sedanjih naših razmerah so te zmote prav posebno boleče in nevarne. Iz prejšnjih časov smo namreč vajeni gledati v politični organizaciji, kakršna je zrasla iz Krekovega dela in duha, nekako vrhovno predstavništvo vsega našega katoliškega kroga. Zato se je vsak, kdor bi nastopil proti temu vrhovnemu ljudskemu predstavništvu in vodstvu, nekako sam izključil iz naše slovenske katoliške skupnosti.

Danes, kakor znano, take načelno krščanske politične organizacije nimamo. Kljub temu pa se še vedno dogaja, da tiste, ki se za novo politično tvorbo, iz kakršnegakoli razloga — in teh žal ne manjka — ne morejo prav ogreti, proglašajo kot nekatere rušilce slovenske katoliške skupnosti. In vendar je na prvi pogled očitno, da je to le nelep in zelo nevarna igra. Zakaj, če je zlo že to, ako si n. pr. ena politična skupina nekako prilasti naslov državotvornosti, vsem drugim pa to lastnost odreka, koliko večje zlo in koliko večja nevarnost preti, ako dobi kdo pečat nasprotnika ali rušilca naše slovenske katoliške skupnosti samo zaradi tega, ker ne podpira določene politične organizacije, ki niti ni, niti neče in ne more biti povsem katoliška, ali recimo rajši, ki ni, neče in ne more biti to, kar je bila SLS.

Gospodarski problemi sedanjega časa

Zborovanje jeseniških kovinarjev

Jesenice, 14. sept. 1936.

V nedeljo 13. septembra se je v prostorih Krekovega prosvetnega doma na Jesenicah vršil lepo obiskan javen strokovni shod. Sklical ga je strokovni odbor kovinarjev JSZ, da pojasni delavstvu vprašanje Zenica-Jesenice, kakor tudi naše dosedanje delo v medstrokovnem odboru.

Dr. A. Gosar je v svojem govoru obrazložil sedanje kapitalistično gospodarstvo, prav tako pa tudi stremjenja posameznih držav po osamosvojitvi od tujih tržišč v pogledu industrijskih izdelkov. Razvoj mednarodne trgovine je kljub poudarjanju po svobodni trgovini vedno bolj oviran s carinskimi pregradami. Posebno agrarne države teže za tem, da si ustvarijo lastno industrijo, ker s svojimi agrarnimi izdelki, ki nimajo nobene cene, težko kupujejo drage industrijske proizvode. Tako si tudi naša država prizadeva v pogledu industrije osamosvojitvi se in postaviti na lastne noge. Ker imamo velika rudna bogastva, je razumljivo, da se hoče ta predelovati doma. Zenica je samo del v kompleksu teh gospodarskih vprašanj. Mi ne moremo biti proti temu, da se ruda predeluje doma in da se ono, kar uvažamo za drag denar, t. j. predvsem železo, uvažuje iz inozemstva. Vendar je za tako težka in dalekosežna gospodarska vprašanja treba načrtnega gospodarstva. Tega pa do danes pri nas ni. Ker tedaj v tem pogledu ni nobene prave jasnosti in se posamezni ukrepi v pogledu izvedbe gospodarskega programa križajo, je razumljiva bojazen, da bo zopet Slovenija tista, ki bo pri tem trpela. Gospodarski načrti bi morali biti izdelani od gospodarskih strokovnjakov in sprejeti od svobodno voljenega narodnega zastopstva. Le tedaj bi mogli reči, da je to neko načrtno gospodarstvo, ki bi ne bilo odvisno samo od trenutno vladajočih faktorjev. Prav zato, ker v teh vprašanjih ni nobene jasnosti, nismo sigurni, da vse izjave, ki so bile podane glede Zenice in Jesenic, ne bodo držale.

Za svoj stvaren in objektivni govor je bil dr. Gosar nagradjen z živahnim odobravanjem.

O našem medstrokovnem delu je poročal tov. Rozman. Kratko in stvarno je razvil potek dogodkov zadnjih let in naše prizadevanje za izboljšanje delavskih razmer. Povedal je tudi, kako so sodelovali in razumeli to sodelovanje francoski in belgijski strokovničarji. Posebno belgijska mladina

je s svojim delom pokazala, da je res nositeljica novega krščanskega gibanja, ki to, kar izpoveduje v besedah, tudi praktično izvaja. Naše delo mora v danih razmerah biti tako, da gremo povsod zraven, kjer se odloča o usodi našega delavca. Le ako bomo povsod aktivni in delavni, si bomo obdržali položaj. To naše sodelovanje pa mora biti tako, da nismo in ne bomo nikomur za štalo, marveč da smo enakopravni z vsemi osta-

100.000 nameščencem za popolno pokojninsko zavarovanje

Delavska zbornica v Zagrebu je sklicala za nedeljo, 13. t. m., anketo o razširjenju pokojninskega zavarovanja na vso državo. Na anketo so bili vabljeni in se je udeležili polnoštevilno delegati posameznih nameščenskih organizacij, delavskih zbornic in društvenih bolniških blagajn iz Ljubljane, Zagreba in Beograda. Dalje se je udeležil ankete zastopnik socialnega ministra g. Smid, ki pa ni dal nobene izjave. Anketo je otvoril g. Božič, predsednik nameščenskega odseka zagrebške Delavske zbornice. Referate so podali še predsednik zbornice Pfeifer in njen tajnik Fleischer, dalje ravnatelj PZ dr. Vrančič in pomočnik ravnatelja SUZORja, g. Matjašič. Govorniki so priporočali, da se udeleženci z zahtevo po razširitvi in zboljšanju omejijo na možnost, ki je že podana v zakonu za proračunsko leto 1936-37. Referat dr. Vrančiča je bil stvaren in tehničnega značaja. Dokazoval in pobijal je dejstvo, da denar, ki bo izdan za pokojninsko zavarovanje, nikakor ni odtegnjen iz prometa javnega gospodarstva, nasprotno ta denar gospodarstvo v vseh granah poživilja in se prometu zopet vrača v obliki hranarin, pokojnin, posojil, naložb itd. Narodno gospodarstvo bi vsekakor preneslo novo breme v iznosu od približno 100 milijonov Din. letno, ker ta svota predstavlja komaj 2% državnega proračuna, ki pa je za nameščence življenjskega pomena. Nazorno je podal primere, kako naj se začne z zavarovanjem, zlasti glede načina zavarovanja. Poudarjal je, da je baš sedaj v času krize nameščenec najbolj potreben soc. za-

najvažnejše, ne more pač nihče nikogar izključiti, ako ne stori tega sam. Ko govorimo o potrebi in pomenu naše slovenske katoliške skupnosti, gre predvsem za to, da bi se ta skupnost vsaj v določenih primerih pokazala tudi na zunaj, v javnem življenju in javnih nastopih, in stvarih, ki nimajo neposredno verskega značaja.

Za tako javno sodelovanje pa so, kakor povsod drugod v življenju, potrebni nekateri pogoji, brez katerih je enoten nastop praktično nemogoč. Mislim, da je eden prvih in najvažnejših pogojev za to pač ta, da se nihče ne ponaša, kakor, da je samo on pravoveren, vsem, ki v bogve kakšni posvetni stvari ne morejo ali nočejo z njim, pa pritisne pred vernim ljudstvom pečat nepravovernosti. Tako ravnanje podira najgloblje temelje prave katoliške skupnosti.

Drug tak pogoj je tisto poštenje, ali, če hočete, tista iskrenost, ki nam edina omogoča, da drug drugemu tudi brez strogih dokazov kaj verjamemo in njegovi besedi zaupamo. In čim višje se je kdo na družbani lestevici povzpел, tembolj brezpogojno mora biti zvest resnici; drugače podira in ruši temelje tistega medsebojnega zaupanja, brez katerega ni in ne more biti prave občestvene skupnosti.

Lahko bi naštel še več stvari, ki motijo našo slovensko katoliško skupnost in jo resno ogražajo. Toda ne bom tega storil, namenoma ne. Zakaj, če bomo izpolnili vsaj ta dva temeljna pogoja vsakega zares iskrenega sožitja, bomo s tem najboljše pokazali, da smo še zmožni Krekovega duha in dela ter bomo storili že samo s tem velik korak k oživljenju tiste zavesti skupnih nalog in dolžnosti, ki naj bi družila nas slovenske katoličane ter nas strnila v močno, rasti in uspešnega javnega dela zmožno življenjsko enoto. To pa, bo hkrati tudi najboljša priprava za to, da si bo slovensko delovno ljudstvo in zlasti še slovensko delavstvo s smotrnim in žilavim delom utrla pot do boljših gnotnih in kulturnih razmer.

limi: Vse to pa bo mogoče le, ako bomo delali in se s svojim delom med delavstvom uveljavljali. Po tem namreč delavstvo sodi in tudi voli svoje zastopnike.

V debati se je oglašil dr. A. Stanovnik, ki je povedal par važnih stavkov glede očitkov, ki gredo na delavstvo in njihove organizacije v pogledu predloženih zahtev KID. Dotaknil se je tudi časopisa, ki ga je poslala vsem delavcem KID. Nadalje sta se oglasila k besedi še dr. Štempihar in Kralj.

Zborovanje je dokazalo, da je jeseniško delavstvo disciplinirano in zavedno, da zna svoje pravice čuvati in kadar treba tudi braniti.

šcite, ker nameščeneec-delojemalec sploh v tem času največ trpi. Zatem je govoril g. Matjašič, ki je poudarjal, da Suzor nima namena sam prevzeti delo Pokojninskega zavarovanja, vendar neka povezanost pa bi vendar morala obstojati.

V imenu vseh nameščenskih organizacij Slovenije je po predhodnem sporazumu, ki je bil izvršen v petek, 11. t. m., podal in predložil skupno resolucijo predsednik TBPD g. Peter Klinar in sicer sledečo:

Podpisane nameščenske organizacije na ozemlju Dravske banovine: Zveza privatnih nameščencev v Ljubljani, Združeni zasebni in trgovski nameščenci Slovenije v Ljubljani, Zveza bančnih, zavarovalnih, trgovskih in industrijskih uradnikov v Ljubljani, Strokovna zveza privatnih in trgovskih nameščencev v Ljubljani in Trgovsko bolniško in podporno društvo v Ljubljani podajamo v pogledu ureditve nameščenskega socialnega zavarovanja sledečo resolucijo:

I.

V okviru pooblastila, ki ga je dobil g. minister socialne politike in narodnega zdravja v § 89 finančnega zakona za l. 1936-37 v pogledu razširjenja zakona o pokojninskem zavarovanju na celo državo, poudarjamo svoje, že ponovno izraženo mišljenje, ki je: 1. Zakon o pokojninskem zavarovanju nameščencev naj se v celoti razširi na vso državo. 2. Organizacija razširjenja pokojninskega zavarovanja nameščentstva mora sloneti na decentralistični osnovi, to je na sistemu več samostojnih in vzporednih nosilcev zavarovanja, na sistemu več Pokojninskih zavodov. Vsak zavod naj ima svojo samoupravo, svojo administracijo in svoj delokrog. 2. V svrhu doseganja prednjega cilja sprejemamo in obenem naprošamo g. ministra socialne politike in narodnega zdravja, da osvoji načrt Uredbe o razširjenju pokojninskega zavarovanja nameščencev na vso državo, kakor ga predlaga Pokojninski zavod za nameščence v Ljubljani.

II.

Z ozirom na pooblastilo, dano g. ministru soc. politike in narodnega zdravja v § 90 finančnega zakona za l. 1936-37, zahtevamo čimprejšnjo izvedbo teritorialne porazdelitve delokroga med obstoječimi tremi privatno-društvenimi bolniškimi blagajnami: TBPD v Ljubljani, Merkurja v Zagrebu in Trgovalne omladine v Beogradu, tako da pripade Bolniški blagajni TBPD v Ljubljani izključna pravica izvajanja bolniško-nezgodnega zavarovanja za vse trgovske in druge privatne nameščence na ozemlju Dravske banovine, ki redno vrše v glavnem duševne posle, kakor tudi za osebe, navedene v § ZZZ-ja, v kolikor niso izvzete od obveznosti zavarovanja.

Končno naglašamo, da smo solidarni z zahtevo vsega delavstva po čimprejšnji izvedbi onemoglostnega in starostnega zavarovanja za delavstvo. — V Ljubljani, dne 12. sept. 1936.

Ta enotna resolucija je napravila na vse prisotne delegate jako ugoden vtis. Taka enotnost bi zlasti pri nas Slovencev morala biti vselej ob vsakih podobnih prilikah in zahtevah.

Na anketi se je prijaviło še 15 govornikov, ki pa so govorili in ponavljali težnjo za razširitev pokojninskega zavarovanja. Mnogi govorniki so mestoma zelo burno zahtevali svobodne volitve v socialne zavode. Po končanih govorih prijavljenih delegatov se je ugotovilo, da je na anketi med delegati v več vprašanih enotno stališče in sicer v sledečih točkah: 1. da se pokojninsko zavarovanje takoj razširi na vso državo in starostno zavarovanje de-

JSZ in slovenska katoliška skupnost

Glede JSZ in s tem glede vas vseh, mislim, je v tem oziru stvar sama po sebi popolnoma jasna. JSZ je bila od vsega začetka, je danes in hoče vedno ostati organizacija katoliškega delavstva, organizacija, ki se v svojem programu in praktičnem delu naslanja na krščanska življenjska in posebej še na krščanska socialna načela. Zato je jasno, da se kot celota in v posameznih svojih udih čuti in mora čutiti kot del vsega katoliškega in posebej še slovenskega katoliškega občestva. To izhaja prav iz bistva krščanskega življenjskega nazora, ki stavi temeljne vrednote verskega in moralnega življenja visoko nad vse druge življenjske potrebe in zahteve. Temu se JSZ, dokler hoče biti krščanska delavska organizacija, ne more izogniti ter mora že samo zaradi tega nujno ostati živ ud našega katoliškega občestva.

Poleg tega pa smo spredaj videli, kako silijo izredne razmere, v katerih danes živimo, k temu, da bi se kolikor mogoče vsi Slovenci enotno in skupno borili za svoje pravice in skupno branili svoje gospodarske in socialne interese. Zopet pa je jasno, da bo do takega, obče slovenskega nastopa v javnem življenju prišlo le tedaj, če bo njegovo katoliško jedro dovolj zdravo in trdno, da bo lahko v tistih vprašanjih, ki nimajo svetovno nazorskega značaja zbralo okrog sebe tudi druge, pozitivne in poštene slovenske elemente. Rušiti slovensko katoliško skupnost in na njenih razvalinah graditi enotno slovensko fronto, bi bilo po mojem trdnem prepričanju brezupno, pa sila nevarno početje. To je en razlog več, zaradi katerega slovensko katoliško delavstvo, organizirano v JSZ, hoče in mora biti pozitivno, soustvarjajoč ud slovenske katoliške skupnosti.

Vse to pa samo na sebi ne zadošča. Iz tistega, notranjega katoliškega občestva, ki je v resnici

Atom: Vprašanje Španije

Dan za dnevni časopis poročajo o dogodkih in krvoprelitju v Španiji. Nekateri časopisi stoje na strani nacionalistov, drugi na strani marksistov. Kakšno stališče naj zavzamemo mi?

Premalo prostora imamo na razpolago, da bi se mogli na dolgo in široko razpisati o tem problemu, zato hočemo le na kratko omeniti, za kaj prav v Španiji gre.

Dvojno vprašanje je, katero je privedlo Španijo v sedanjo nesrečo, nacionalno in socialno vprašanje. V šolskih knjigah smo se sicer učili, da so Španci enoten narod, ki bi prav za prav nacionalnega vprašanja niti poznati ne smeli, toda resnica je drugačna. Kakor je razvidno že iz sodobnih časopisov in je bilo poznavalcem razmer že prej znano, so v Španiji tri različne narodnosti, vsaj tako se oni med seboj imenujejo, Kastilci, Katalonci in Baski. Vladajoči narod so Kastilci, oba druga, Katalonci in Baski, se pa borita zoper to nadvlado in skušata uporabiti sleherno priliko, tako tudi sedanjo, da bi prišla do svoje politične samostojnosti ali vsaj avtonomije.

Drugo enako pereče vprašanje je pa rešitev agrarne reforme. Tam so še vedno velikanska posestva, latifundije, katerih lastniki so razni magnati, obdelujejo pa jih kmetje-delavci, večkrat za sramotno nizke plače. Eno kakor drugo vprašanje ima v sedanji bratomorni vojni silno važno vlogo.

Napake so napravili nacionalisti in marksisti. Nacionalisti so pogrešili, ker niso dali avtonomije Kataloncem in Baskom, bržkone v napačni misli, da bo s tem propadla država, čeprav bi bilo uprav nasprotno res. Saj so tudi v Švici n. pr. tri narodnosti in je Švica razdeljena v celo vrsto, če se ne motim, na 22 svobodnih republik, in vendar Švica že obstoja kot enotna država okoli 600 let. Kljub vsej razdelitvi v avtonomne republike in kljub temu, da imajo sosede mogočne države, je vendar vsak prebivalec Švice najprej Švicar, potem šele Nemeček, Italijan ali Francoz. Prav tako bi lahko napravili v Španiji, če bi dali Kataloncem in Baskom avtonomijo. Bili bi eni kakor drugi enako navdušeni pripadniki španske republike, kakor Kastilci. Iz irske zgodovine bi se bili lahko naučili, da tudi malega naroda ni mogoče uničiti, pa naj ga še tako pritisakajo.

Drugo vprašanje je agrarna reforma. Vodilni državniški Španije bi se bili iz zgodovine drugih držav že zdavnaj lahko naučili, da so bila veleposestva ali latifundije pač pravilna in koristna v srednjem veku, ali če hočete v starem veku. Takrat je magnat, lastnik veleposestva bil obenem vojaški zaščitnik vseh malih posestnikov, ker varnostna služba tedaj še ni bila tako urejena, kakor je dandanes; bil je obenem tudi sodnik v raznih medsebojnih sporih, ker sodnije takrat še niso eksistirale. Obenem je bil tudi upravnik ter je upravljal vse one upravne posle, ki jih vrše n. pr. pri nas okrajni glavarji. Povsem primerno in sodobno je bilo tedaj, da so posamezne rodine imele v posesti latifundije, bila je to obenem nagrada za njihovo delo in imeli so tudi temu primerno odgovornost za pravno in javno varnost. Dandanes, ko imamo že po vseh kolikor toliko kulturnih deželah vojaštvo in žandarmerijo, ki skrbi za varnost, sodnije, ki skrbe za pravni red, ter vlado in upravo, ki skrbe za vodstvo upravnih poslov, so te latifundije postale nepotrebne in nesmiselne, da ne rečem naravnost krivične. Teža vodilni španski državniški niso uvideli. Iz strahu pred zamerom magnatov se tega vprašanja niso lotili in čas jih je prehitel. Kar bi lahko po pa-

lavcev v smislu pooblastila v finančnem zakonu; 2. da se razširi za vse kraje in vse vrste gospodarstva in vse posamezne kategorije nameščencev; 3. da se takoj ustanove samostojni pokojninski zavodi v drugih delih države; 4. da se sprememba — zboljšanje — sedanjega zakona o pokojninskem zavarovanju zahteva šele po razširjenju zavarovanja.

Na podlagi ugotovljene enotnosti v navedenih točkah je jasno, da so odpadli sedaj vsi razlogi za daljno odlašanje pokojninskega, starostnega in invalidnega zavarovanja. Na anketi je bilo sklenjeno, da se pošlje ministrstvu socialne politike in narodnega zdravja soglasno sprejeto resolucijo s prošnjo, da se izvede to zavarovanje brez vsakega odlašanja v smislu pooblastila v finančnem zakonu, ker je nujnost rešitve tega vprašanja utemeljena.

meti rešili prej, se rešuje sedaj s prelivanjem krvi.

Prav tako so pa napake, in sicer velike in hude napake napravili tudi marksisti. Pravilno je njihovo načelo, da se bore za pravice zatiranih in razžaljenih, toda ostali so samo pri načelu, vse drugo je odpadlo. Začeli so z umori voditeljev nasprotnih strank ter javno in prikrito grozili, da jih bodo še morili. Seveda je umor političnega nasprotnika najbolj radikalno sredstvo, da se opozicija uniči, toda pozabili so na resnico starega pregovora, da sila rodi protisilo, in da nasprotniki, če so bili količkaj pri pameti, niso bili dolžni čakati, kdaj jih bodo vse poklali. Če se brani črv pred tistim, ki ga hoče uničiti, se naravno brani tudi človek. Drugo še večjo napako so napravili s svojo borbo zoper cerkev; iz papeževih socialnih okrožnic bi lahko vedeli, na čigavi strani je in mora biti cerkev. Sicer je resnica, da katoliške cerkve marksisti ne bodo uničili, pa tudi, če porušijo vse cerkve v vsej Španiji, četudi pomore vse redovnike, duhovnike in redovnice, saj cerkev je preganjanja že navajena. Ako je zmagala kljub tristoletnemu bivanju v katakombah, bo zmagala danes še toliko bolj, ker je čut za pravo in za svobodo vsekakor močnejše usidran v sodobnem človeštvu, kakor je bil v časih paganstva. Po svojem načelu, kakor pravijo, se bore za rešitev agrarne reforme, za rešitev socialnega vprašanja, toda pri tem pozabljajo, da zaradi tega, če rušijo cerkve, če pobijajo in more duhovnike, redovnike in redovnice, še nihče ne bo postal bolj sit, ampak da s tem odvrnejo tisočere in tisočere, da se odvrnejo od boja za socialno pravičnost, če ima biti ta socialna pravičnost rojena v krvi tisočernih nedolžnih žrtev.

Kolek. pogodba mizarških pomočnikov

Skupni nastop mizarških pomočnikov v Št. Vidu nad Ljubljano za sklenitev kolektivne pogodbe nam je nazorno pokazal, da si moremo le s skupnim nastopom priboriti tako kolektivno pogodbo, kot smo si jo priborili. Čeravno je prva pogodba, tembolj smo lahko ponosni nanjo. Boriti smo se morali zanjo prav z vsemi razpoložljivimi sredstvi, kar jih ima delavstvo na razpolago. — Tukajšnji gospodje mojstri so na vsak način hoteli delavstvo razbiti in sklenitev pogodbe zavleči v nedogled, ker jim ne gre preveč k srcu naša skupna, a tudi odločna borba za doseg svojih pravic.

Za torek, dne 24. avgusta t. l., so bila od banke uprave razpisana pogajanja. Vršila so se v občinskem domu, vodil jih je pa g. okrajni načelnik sam. Pogajanja so se po dvodnevni razpravi po zaslugi g. okrajnega načelnika uspešno končala. Napravil se je zapisnik, katerega so podpisali vsi, tako zastopniki delodajalcev in delavcev. V sredo zvečer se je vršil v Št. Vidu sestanek vsega delavstva, ki se ga je udeležilo nad 200 mizarških pomočnikov. Ti so končni zaključek pogajanj potrdili s soglasnim odobranjem. Do tukaj je šlo vse v redu. — Takoj po pogajanjih so se pa mojstri začeli izražati, da ne bodo podpisali kolektivne pogodbe z izgovorom, da niso bili njihovi zastopniki v to pooblašteni. Ta namera je je tudi v soboto, 28. avgusta, pokazala, ko je bilo treba pričeti s podpisovanjem kolektivne pogodbe. Takrat se je dvignilo par dobro poznanih socialno čutečih gg. mojstrov in so pričeli delati na to, da se ta kolektivna pogodba sploh ne podpiše. Delavstvo je tem mojstrom prav hvaležno za njihov trud, četudi niso uspeli. Pokazal je tudi sestanek, ki so ga imeli prizadeti mojstri, da večina ni hotela pogodbe podpisati. Delavstvo je pa medtem časom mirno delalo in čakalo, kaj bo. Jugoslovanska strokovna zveza je sklicala sestanek za petek, dne 4. septembra. Ta sestanek se je vršil v navzočnosti g. okrajnega načelnika. Na njem je delavstvo ogorčeno protestiralo proti tistim mojstrom, ki ovirajo podpisovanje drugim mojstrom, čeprav so sami že podpisali. Delavstvo je zaradi tega zahtevalo na tem sestanku, da se takoj prihodnji dan ustavi delo. Na prigovarjanje tov. Lombarda, da naj še počakajo vsaj do srede, da bo imel g. okrajni načelnik priliko posredovati pri mojstrih. Kljub temu, da so videli mojstri odločen nastop delavstva in kljub odločnemu posredovanju g. okrajnega načelnika kolektivne pogodbe ni podpisalo še sedem podjetnikov. Delavstvo je videlo, da s temi ne opravi drugače

Kljub vsem tujim agentom, ki so prišli v Španijo bodisi iz Moskve ali od koder koli, je vendar vsaj 80% Špancev še katoličanov in na to so marksisti pozabili. Pametno pa so ravnali, da so dali in obljubili avtonomijo Kataloncem in Baskom, ki so vsled tega, kljub svojemu katoliškemu prepričanju, stali na strani marksistov. Prav tako kakor so pametno napravili tudi nacionalisti, da so dali cerkvi svobodo, ker so si s tem priborili simpatije večine španskega naroda in katoliškega sveta.

Kaj pa katoličani, ali se ti niso nič zganili? Videti je bilo pred par leti, ko je nastopil katoliški državnik Gil Robles, da se bodo katoličani tudi v Španiji zganili ter dali narodu svoje pravice, kakor mu gre po božjem in naravnem pravu. Toda dozdeva se mi, da so s tem, ko so stopili v vlado, napravili usodno napako. Ker v vladi niso imeli nobene večine, so morali prevzeti odgovornost za vse njene pomanjkljivosti, doseči pa niso mogli ničesar, niti rešitve nacionalnega, ne agrarnega vprašanja. Večina v vladi je bila framazonska in vse prej kakor nagnjena k temu, da bi katoličanom kaj ugodila. Morda so dosegli s tem, da so stopili v vlado, kake trenutne uspehe, toda v bistvu so lahko nasprotniki rovarili proti njim, češ, da tudi od katoličanov ni pričakovati rešitve katalonskega in baskiškega vprašanja in tudi ne rešitve agrarne reforme.

Kakšna bo bodočnost, ne vemo; če bi zmagali marksisti, vemo, kaj imamo pričakovati iz zglede Rusije, Meksike in Španije; ako pa zmagajo nacionalisti, se zna zgoditi, da ne bodo priznali Kataloncem in Baskom njih avtonomije, in prej ali slej bo izbruhnil nov boj. Prav tako se zna zgoditi, da ne bodo rešili agrarne reforme ali jo zopet zažele odlagati na nedogleden čas, in to bo rodilo novo socialno vojno.

Res je sicer, da je zgodovina učiteljica življenja, pa žal vodilni državniški te učiteljice ne poznajo, ali ne priznajo. Ne vem.

kot s skrajnimi sredstvi. Zavedajoč se, da ne leži krivda na njem, ampak pri mojstrih, je delavstvo zapustilo delo v sredo zjutraj z malenkostno izjemo dveh pomočnikov. Šentviški mizarški pomočniki so pokazali, da so tudi v skrajnem primeru solidarni. Stavka je bila zaključena takoj naslednji dan, ker so mojstri uvideli, da se pomočniki ne šalijo in pa zaradi odločnega posredovanja g. okrajnega načelnika. Pogodba je bila podpisana že v sredo zvečer od 44 mojstrov, torej od vseh, razen štirih. Pri teh štirih pomočniki ne delajo in tudi ne bodo, dokler ne bodo podpisali. Druge delavnice obratujejo redno.

Tovariši, tako je bila končana prva borba. Ne mislite pa, da je že vse končano. Preti nam že druga nevarnost, ker se v nekaterih primerih že krši kolektivna pogodba. Zatorej bodimo na straži, da ne bo med nami nobenega neorganiziranega tovariša. — Vsi se organizirajmo v Jugoslovanski strokovni zvezi, ker le njej se imamo zahvaliti za uspeh, ki smo ga dosegli.

IZJAVA

Podpisani delavec kovinar Gerdej Rudi z Javornika št. 205, bivši obratni zaupnik pri podjetju KID na Javorniku, izvoljen na listi JSZ strokovne skupine kovinarjev Javornik, šestokrat čujem od strani naših vzornih sodrugov in funkcionarjev razne neosnovane očitke, da sem za časa vršenja svoje funkcije kot obratni zaupnik delal le za sebe in v svojo korist itd.

Na podlagi teh izjav, ki zlasti padajo sedaj v zadnjem času, javno pozivam vse prizadete, naj javno na oglasni deski pred tovarno in kjerkoli razglase, kdaj in kako sem delal le za sebe in v svojo korist!

Onemu, ki bi mi samo en tak slučaj dokazal, dam svojo enotredno kuverto z vsem zne kom vred! Ako bi mi oni, ki mi to reči obita tega ne dokazal, tedaj ga smatram za obrekovalca, ki ne spada v delavske vrste. — Gerdej Rudi, s. r.

Gornja izjava ni bila pravočasno priobčena vsed pomanjkanja prostora. — Uredništvo.

Mirovnega kongresa v Bruslju se ni udeležil gen. tajnik Medn. zveze kršč. strok. organizacij tov. Serrarens.

Drobne vesti

Polno samoupravo je zahteval dr. Fr. Kulovec za Slovence na shodu JRZ v Novem mestu. Dejal je, da »pristaši bivše SLS nismo zatajili svojega avtonomističnega programa in ga nikoli ne bomo. Zahtevamo, da ostane od davkov in drugih dohodkov doma toliko, da nam bo omogočeno polno življenje.«

V 41 občinah na Hrvaškem so pri nedeljskih občinskih volitvah povsod zmagali pristaši in prijatelji bivše HSS. Samo v nekaj občinah so bile tudi liste JRZ in drugih, a niso uspeli.

Gospodarski odbor ministrov je sprejel uredbo o pospeševanju slivarstva. Sklenjeno je bilo, da Prizad pomaga pri določanju cene za suhe slive, da bi bila čim bolj ugodna za kmetovalce.

Za preko 2 milijardi dinarjev bo letos možno izvoziti pšenice in koruze iz Vojvodine, Srema in Srbije.

20 milijonov dinarjev bo dobila kot podporo od države Zveza srbskih kmečkih zadrug za sancijsko svojih financ.

Pogodba o dobavi bencina za naše letalstvo, mornarico in motorizirane čete je bila podpisana z Romunijo v Bukarešti. Romunska vlada se je obvezala, da bo stalno dobavljala Jugoslaviji zadostne količine bencina. Jugoslavija pa bo dobavljala romunski vojni industriji baker. — Zelezniški most na Donavi se bo začel čimprej graditi.

Zunanji ministri Male zveze so se sestali na posvet o tekočih političnih vprašanjih. Izdano je bilo uradno poročilo, ki pravi, da je »Mala zveza odločena sodelovati z vsemi državami, kolikor te sodelovanje ne bi nasprotovalo njenim prijateljskim in zvezam.«

Španski uporniki so zavzeli San Sebastian na severni fronti. Vladne čete so se umaknile proti zapadu.

V portugalski vojni mornarici je izbruhnil upor, ki pa je bil kmalu zadušen. Portugalska se kljub angleškemu in francoskemu pritisku upira pristati na nevtralnost glede španskih homatij. Vlada je razglasila obsedno stanje in zaprla meje.

Kongres narodne socialistične stranke v Nürnbergu je potekel v znamenju velikih govorov. Hitler je govoril o škodljivosti demokracije za evropske narode. Demokracija je znak propadanja narodov, absolutizem in avtoritativnost pa kažeta zdravo in močno ljudstvo. V vseh evropskih državah naj bi se uvedli avtoritativni režimi in evropske države naj bi se združile v enoten blok proti nevarnosti, ki preti od sovjetske Rusije. — Nemčija zahteva nazaj svoje kolonije. — Razglašen je bil štiriletni načrt o obnovi nemškega gospodarstva. Angleški list »Morning Post« piše ob tej priliki: »Če Hitler res misli prekiniti s sovjeti, se moramo vprašati, zakaj je izbral ravno sedanji trenutek, ko ni nobenega stvarnega razloga za spor med Nemčijo in Rusijo. Vsiljuje se domneva, da Hitlerjeve polemike niso brez zveze s predstoječo konferenco locarnskih sil. V primeru prekinitve diplomatskih odnosov z Rusijo, bi imela Nemčija na tej konferenci izgovor, da ne pristane na garancije glede vzhoda, katere bo Francija po vsej priliki zahtevala.«

Tudi Belgija je podaljšala vojaško službeno dobo od 12 na 18 mesecev kot odgovor na nemško podaljšanje.

V Italiji so bile izvršene zadnje tedne obsežne aretacije po delavskih središčih. Delavci so zbirali prispevke za Španijo. Obtoženi bodo za širjenje komunistične propagande.

V Franciji so še vedno spori med delavci in podjetniki, ki se protivijo novim kolektivnim pogodbam in skušajo izigravati nove socialne uredbe. V več krajih so izbruhnile zaradi tega nove stavke. V nekem mestu so krščanski strokovničarji-kovinarji zasedli celo okrajno glavarstvo in zahtevali izvajanje novih zakonov. — V Parizu so kovinarji zahtevali od vlade, da pošlje v Španijo topove in letala in izvedli enourno protestno stavko. Zlasti levičarji so nejevoljni na vlado, ki hoče biti strogo nevtralna.

Nakaznice za živila nameravajo uvesti v Nemčiji po predlogu gospodarskega ministrstva. Nakaznice bi veljale za meso, mast, maslo, jajca in milo.

Damast in platneni gradl za žimnice zelo ugodno in v veliki izbiri pri trvdki

Robert Goli

Liubljana, Šelenburgova 3

Tabor na Govcah

Tabor, ki bi se imel vršiti prejšnji mesec, se je vršil v nedeljo z istim dnevnim redom. Udeležba na taboru je bila še dokaj povoljna, vendar jih je manjkalo še mnogo, katerih dolžnost je, da bi se tabora udeležili.

Na taboru so govorili tovariši Joško Jurač iz Celja, Marinček Anton iz Ljubljane in Kaluder France iz Rečice. Vsi so v globoko zasnovanih govorih predložili navzočim naše smernice, pota in cilje. Orisali so zgodovino delovnega ljudstva, trpljenje in bedo prejšnjih in sedanjih časov. Ožigosali so krivični kapitalistični družabni red ter navzočim predložili smernice, ki naj nas vodijo v

boljšo bodočnost. Opozarjali so delavstvo na potrebno skupnost in enoten nastop v boju za naše delavske pravice.

Tabor je nad vse lepo potekel in vsi navzoči so izrazili željo, da so Govce s svojo romantično lego res naše in da jih hočemo vsako leto obiskati in počastiti s svojim taborom. Vsem govornikom, kakor tudi ostalim, ki so pripomogli, da je ta tabor tako lepo potekel najprisrčnejši »Bog plačaj!« Tovariši, na plan z agitacijo za našo borbeno strokovno organizacijo JSZ. Vsi za enega, eden za vse! Živela borba!

Nekaj stvarnih ugotovitev

Kamnik, 14. septembra 1936.

Pod naslovom »Razmere v tovarni Titan d. d. v Kamniku« priobčuje nekdo zelo obširen članek v »Slovenski zemlji« z dne 20. avgusta 1936, ki pravi med drugim sledeče: »Majhna peščica nas je bila, ko smo sklenili, da stopimo v borbo za naše pravične zahteve.« Dalje beremo: »Postavili smo zahtevo po kolektivni pogodbi«, itd. Iz celega članka dobivamo vtis, da hočejo nekateri javnost informirati, da je samo njihova zasluga, da v tovarni organizacija obstoja in smo si nekoliko izboljšali položaj, nas se pa niti ne omenja, kakor da nas sploh ni. Resnici na ljubo pa moramo, ne da bi skušali koga napadati, povedati javnosti sledeče: »Lansko leto v mesecu avgustu se nas je zbralo par kovinarjev, ki smo simpatizirali z našo Jugoslovansko strokovno zvezo in sklenili ustanoviti pri nas skupino kovinarjev. Takoj ob ustanovitvi smo imeli težke boje s podjetjem in so padle tudi žrtve. Šele ko smo v tovarni organizacijo uveljavili, se je pričelo tudi gibanje rdečih. Takoj pa smo opazili, da imajo gotovi ljudje

interes na tem, da se naša organizacija razbije in jim tudi ni bilo na tem, da se obdrži rdeča. Sodrugi so namero takratnih voditeljev opazili in jim vzeli vajeti iz rok. Tako so n. pr. izključili bivšega predsednika in glavnega zaupnika iz članstva, ki je bil tudi šestnajst tednov na dolgu s članarino. Pri tem naj omenimo, da smo morali tudi mi izključiti iz članstva našega zaupnika g. Beča Ivana, ki je bil ravno tako na dolgu s članarino in je tudi drugače delal proti namenu naše skupine. Naj omenimo še nekoliko razmere v tovarni. Kolektivna pogodba, ki smo jo vložili meseca maja, ko to pišemo, še ni podpisana, ker se vedno še dobi kaka stvar, ki jo je treba popravljati, podjetje pa se mora obračati na centralo v Osijek, da dobi dovoljenje za pristanek. Gospod obratovodja je precej uvideven, potrebno pa bi bilo, da stopi nekoliko na prste in vzame pod kontrolo nekatere mojstre in pisarje, ki se pogosto prav neupravičeno znašajo nad delavstvom. Tovariši, bodimo složni in enotni, pokažimo, da stoji za nami vse organizirano delavstvo, ki bo znalo svoje pravične zahteve tudi uveljaviti. Kovinarji.

Trgovsko bolniško podporno društvo

Društveni odbor se bavi z osnutkom novih pravil. Isti je prav potreben z ozirom na predvideno razširitev delokroga bolniške blagajne. Osnutek pravil predvideva nadaljevanje dopolnilnega zavarovanja, kar bo v pomoč upokojenim pa tudi brezposelnim bivšim članom, dalje vdovam in sirotam umrlih članov. Dajale se bodo podpore, pomrtvine itd. Na ta način upa društvo število članstva dvigniti za kakih 1000 po številu. Po novem osnutku je posebno važna tudi sprememba pri volitvah v odbore društva. Člani bodo volili z glasovalnicami, ki jih bodo poslali volivni komisiji, delegate za društveni občni zbor. Na vsakih 100 oddanih glasovnic se določi po en delegat. Člani bodo lahko predlagali tudi kandidatne liste.

Koliko delegatov bo izvoljenih na posamezni kandidatni listi, bo določeno po proporeu za posamezne liste oddanih glasov. Novost bo tudi to, da bo morala imeti vsaka kandidatna lista določeno število glasov iz vsakega krajevnega okoliša in iz vsake stroke.

Zaenkrat se vzdržujemo kritike tega osnutka. Skrbeli bomo po možnosti kolikor največ za to, da se bo političen vpliv raznih menjajočih se strank na škodo članstva kolikor največ onemogočil, kajti politika članstvu in interesom društva v vsakem oziru le škoduje. Izločiti se mora samovoljno razpuščanje in menjavanje odborov, katere so izvolili člani sami po svojem preudarku.

Bodimo na straži

Iz dneva v dan čujemo, kako si današnji samozavanci hočejo priboriti vse pravice današnjega položaja v svojo korist. Zakon o zaščiti delavcev, obrtni zakon, pravilnik o delavskih zaupnikih itd. so jim deseta briga. Sveto jim ni niti to, kar so s svojim lastnoročnim podpisom podpisali. Sklenjene kolektivne pogodbe se ne izvajajo, določila o varnostnih in higieničnih predpisih, za njih ne drže. Drži samo ono, kar je njim v prid. Čudimo se, odkod se dan na dan porajajo vse mogoči prevrati, spremembe vlad in režimov? »V znoju svojega obraza boš jedel svoj kruh!« je zapisano. Tisoči in tisoči pa niti tega nimajo. Pa se vprašujemo, kdo je temu kriv? Kdo je vzrok, da danes ljudstvo strada, dočim živi desetorica v izobilju? Vzrok je eden: **ljudska nezavednost!** Vzgoja malega človeka je bila že desetletja taka, da je moral vedno le poslušati. Šele v zadnjem času je prišel človek, ki se je zavzel za one, ki so najbolj podpore potrebni, t. j. delovni razred. Bil je to naš veliki učitelj in ustanovitelj naše JSZ dr. J. E. Krek. Ustanovitelj preporeda slov. naroda je prezgodaj odšel v grob. Njegova ideja in vsejano seme pa je vzkliko. Strokovne organizacije JSZ, raztresene širom naše domovine, so vzrasle iz njegove setve. Težki dnevi in ure ter bridke preizkušnje padajo danes na njo. Kadar se delavec, organiziran v JSZ, bori za svoj kruh, je komunist. Kadar pove svojemu podjetniku, kaj ni prav, je proti kat. cerkvi. Kadar se zoperstavi krivicam, ki mu jih delajo »višji« drži s socialisti.

Dan preizkušnje, dan obračuna, dan odločnosti je tu! Delaj in vladaj, ne pa vladaj in ne delaj! Odločnosti in poguma nam je treba, nikdar ne klonimo pred onim, ki nekaj govori, ko pa pride čas preizkušnje, pa klone in gre. Kapitalizem in njegovi privrženci so enotni. Mi delavci bodimo vzgled in tudi enotno povejmo, da tega, kar se danes dogaja, ne dopustimo več in stopimo vsi v strokovno organizacijo in se borimo za človeka dostojno življenje. Toda ne samo v tovarnah in rudnikih, tudi v naših javnih zastopstvih se moramo uveljaviti. Povsod kjer prebiva delavec, povsod mora on soodločevati. Demokracija, o kateri danes ves svet govori, mora zavladati. To je naloga nas, ki pravimo, da smo krščanski socialisti. To moramo uveljaviti povsod od najvišje do najnižje stopnje, to je občine. Nastopajmo povsod kot celota in se nikar ne lovimo okrog. Organizirana celota pomeni nekaj, posameznik nič.

Rudarji

Črna-Kaolin. Strokovna skupina rudarjev Črna-Kaolin sklicuje članski sestanek za nedeljo, dne 20. septembra ob 2 popoldne v gostilni Janeza Osolnik. Na sestanku bo poročal zastopnik centrale Peter Lombardo. Sestanek bo zelo važen. Tovariši in tovarišice, zavedajmo se, da je sestanek za vse članstvo, tudi za tiste, ki so bili nedavno reducirani. Vsi in točno! Vabi odbor skupine.

Po svetu

Zakaj francoska vlada in angleški strokovničarji niso za podpiranje španske vlade? To pojasni pisanje vodilnega angleškega delavskega lista »Daily Herald«, ki piše: Nemčija in Italija pošiljata upornikom orožje. Lahko bi se vprašali, ali naj tudi mi ne pošljamo orožja španski vladi? Temu se upirata dva razloga: 1. Če fašistične in demokratične države prično s tekmo v pošiljanju orožja, bodo fašistične države gotovo dobavile večjo količino in od tega bodo imeli večjo korist le uporniki. — 2. Tako ravnanje bi Evropo razdelilo takoj v dve skupini in mir v Evropi bi bil odvisen samo še od prvega diplomatskega spora. Blum je zaradi tega izbral hladen razum pred čustvi. — Obstoji velik sum, da fašistične države nevtiralnosti ne bodo držale. Če bo ta sum upravičen, potem bo s tem nastal nov položaj, ki bo imel dosti dalekosežnejše posledice kot španska državljanska vojna.

Vatikan in fašistična Nemčija. Iz Vatikana so označili kot neresnične vesti, da bo kardinal-državni tajnik Pacelli šel v Nemčijo in razpravljati z zastopniki narodnega socializma o borbi proti boljševizmu. Po konferenci nemških škofov v Fuldi, kjer so škofje obsodili komunizem, se po izjavi Vatikana niso razmere med nemškimi katoličani in narodnim socializmom nič zboljšale. «Osservatore Romano» je objavil tudi dodatek k škofovskemu pismu v Fuldi, kjer so nemški škofje ponovno obsodili protikrščanski značaj nemškega narodnega socializma.

Tehstišno delavstvo

Casopisi z dne 16. septembra priobčujejo vest iz banske uprave, da se bodo pogajanja pričela ta dan, ker so kakor pravi poročilo odstranjene glavne ovire in ustvarjeni pogoji za pričetek pogajanj. — O poteku pogajanj bomo v prihodnji številki izbrpno poročali.

Kovinarji

Kamnik. V nedeljo 30. avgusta smo imeli kovinarji v Kamniku članski sestanek. Tov. Starc je podal poročilo o zadnji razpravi v tovarni. Spodbujal je tovariše, naj v organizaciji tudi aktivno sodelujejo, ker le na ta način bo mogla organizacija rasti in dvigati v nas delavsko zavest.

Pri naših sestankih opažamo, da niso vedno navzoči vsi člani, in sicer manjkajo vedno oni, ki imajo ravno na dan sestanka kako »važno« opravilo. Tovariši, ali ne čutite potrebe po skupni borbi za uveljavljanje naših pravic?

Celje. V tovarni Westen se je položaj precej zasukal. Ker Westen in številni zaupniki niso znali, mogli, ali hoteli urediti neljubo zadevo, ki nam je znana, in ker so prišle med nas še druge reči, je bilo izprtje po štirinajstdnevem trajanju zaključeno. Še poprej, takrat še, ko so bili nekateri

v fabriki, je podjetje klicalo posamezne uslužbence k delu, ki so se odzivali vsi brez razlike. — V zadevo dvéh je padlo več ko tisoč delavcev in ne povemo nič novega, da je velika večina — go drnjala! Po 14 dnevih je nastal preokret. Čez dve- sto jih je že delalo, posamezne je vzel na novo, nekatere stare uslužbence tudi — a vse na poskušnjo. Največje zlo pa je v tem, da je na cesti skoro četrtina prejšnjega delavstva, ki ne vedo ali jih bo podjetje sploh kdaj poklicalo. Tako je delavstvo spet nekaj doživelo, kar bi lahko šlo mimo. Toda ne smemo pozabiti: kako je mogoče da udari tuj človek delavko in zakaj ne pred sodnijo z njim?! In drugo: Ali je pamet, zaupanje in vse odpovedale, da se slepo gre v za- gato, ko je postalo še hujske kot poprej, kljub temu, da so se tratile moči, ki jih moramo hraniti le za kruh in za skrajno silo! Delavec, pamet nučaj, če nočeš pobirati ono, kar je bilo že zbrano!

Železničarski vestnik

Nova železničarska šola v Mariboru. Kar je bilo pričakovati, to se je tudi zgodilo. Novo otvorenja železničarska obrtna šola pri delavnici državnih železnic v Mariboru je jasno pokazala ob svoji začetni ustanovitvi kako je bila nujno potrebna za naš bodoči železničarski naraščaj. Naval na to šolo je bil vprav ogromen. Na 40 prostih mest se je vpisalo kar 300 kandidatov. Seveda zbog tega je bila izbira, akoravno obilna, pri vsem tem pa zopet precej težavna. Končno je bilo pripuščenih k sprejemnemu izpitu samo 165 kandidatov, od katerih je bilo komaj 40 najbolje kvalificiranih sprejetih. Seznam teh srečnih je sedaj poslan ministru prometa v pregled in potrdilo. Poučevali bodo na tej šoli strokovni inženjerji in uradniki železniške delavnice. Poleg praktičnega pouka pri strojih ter splošnih železničarskih pravil, se bo poučevalo v prvem razredu te šole še slovenščina, srbohrvaščina, zemljepis, zgodovina, računstvo, geometrija, fizika ter tehnologija materiala in orodja. S tem je pridobila Slovenija nov strokovni učni zavod, ki bo sigurno tako pobudnikom kakor slovenski železniški upravi v trajen ponos.

To in ono

Duplica. V nedeljo 20. t. m. se bo poročila naša agilna članica in zaupnica tov. Lojzka Slevs tov. Kuharjem Francem, ki je tudi član JSZ. Pridni naši tovariši želijo članstvo in odbor mnogo sreče in božjega blagoslova. Obenem jo pa tudi prosimo, da bi še tudi za naprej delovala v naših vrstah po svojih močeh tako vestno kakor doslej.

Krajovne skupine JSZ in MZ obveščamo, da bo koncem tega meseca dotiskan delavski koledarček za l. 1937. Čim ga dobimo, bo poslan vsem skupinam, katere so ga naročile.

O krožni urad za zavarovanje delavcev

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani opozarja obrtna združenja, občine in delodajalce na določila obrtnega zakona o preiskavi vajencev.

Po razpisu ministrstva in obvestilu kraljevske banske uprave dravske banovine preiskujejo vajence mesto zdravnikov Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, pristojni šolski zdravniki, kjer pa teh ni, sreski ali občinski sanitetni referent in sicer vsak za svoj delokrog. Prepis zdravniškega izpričevala pošljejo zdravniki tudi Okrožnemu uradu za zavarovanje delavcev.

Obrtna združenja in delodajalci naj v bodoče pošiljajo osebe, katere nameravajo zaposliti kot vajence, na preiskavo šolskim, sreskim ali občinskim zdravnikom.

Iz socialno varstvene zakonodaje

Navodila o sklepanju pogodb z vajenci

Na osnovi § 460 zakona o obrtnih in radi pravilne uporabe nekaterih paragrafov tega zakona so bila izdana konkretna navodila k izvrševanju zgoraj navedenih opravil.

Glede pogodb z učenci v industrijskih podjetjih je rečeno, da se iste sklepajo pri občini, v katere območju je tvorniško podjetje, odnosno v delavnicah ali poslovalnicah tega podjetja, v katerih je učenec zaposlen.

Občina, ki vodi za svoje območje vpisnik teh učencev, mora skrbeti, da ustrežajo sklenjene pogodbe predpisom zakona o obrtnih. O sklenitvi učne pogodbe obvesti občina tudi prisilno združitvo obrtnikov, v katere okolihu je občina.

Pomočniški izpiti

Ko dovrši učenec po predpisih obrtnega zakona predpisano rokodelsko učno dobo, in s tem pridobi pravico opravljati pomočniški izpit, ga mora službodavec, pri katerem se je učenec učil rokodelstva, radi opravljanja tega izpita takoj prijaviti pristojni prisilni združitvi obrtnikov, če pa tega ne stori, se sme učenec tudi sam prijaviti. Združitva obrtnikov pa mora pozvati prijavitelnega učenca takoj po prejemu prijave, naj se zglašuje k temu izpitu.

Za opravljanje pomočniških izpitov učencem iz industrijskega podjetja ni treba plačati komisiji nikakršno izpitno takso. Za stroške izpitne komisije in izdaje izpričeval prispeva službodavec dotičnega industrijskega podjetja.

Mojstrski izpiti

Če dokaže tvorniški delavec, ki je opravil pomočniški izpit, s poslovno knjžico, da je bil predpisano dobo zaposlen pri podjetju, sme opravljati mojstrski izpit.

Službodavec je dolžan v potrdilu in v poslovni knjžici o trajanju službe točno označiti delavnico, vrste dela in trajanje zaposlitve.

Opeko

vseh vrst, zidno, strešno, tlakovec za peči itd., stalno na zalogi. Nizke cene in točna postrežba opekarna

Pavlin in Šraj, Radomlje

Tovariši!

Pristopajte kot člani k

„Delavski tiskarni“

registrovani zadrugi z. o. z.

KNJIGOTISK
BAKROTISK
KLIŠARNA

LITOGRAFIJA
KAMENOTISK
OFFSETTISK

JUGOSLOVANSKA TISKARNA

LJUBLJANA • KOPITARJEVA 6
ILUSTRACIJE IN KLISEJI DAJO REKLAMI
SELE PRAVO LICE. - ZA REKLAMO V VES-
SOKIH NAKLADAH UVAZUJTE LE OFF-
SETTISK, KI JE DANES NAJCENEJSI